

โครงงานวิจัย

เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมการอบรมสมโภชพระพุทธรูป : กรณีศึกษาวัดสัมป๋อย ตำบลมะขุนหวาน
อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

ชื่อโครงการวิจัย

(ภาษาไทย)

การเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมการอบรมสมโภชพระพุทธรูป : กรณีศึกษาวัดสัมป๋อย ตำบลมะขุนหวาน
อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

(ภาษาอังกฤษ)

คำสำคัญ

อบรมสมโภช, พระพุทธรูป, พิธีกรรม, วัดสัมป๋อย

องค์ประกอบในการจัดทำโครงการวิจัย

๑. ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย

นับจากอดีต ชีวิตของชาวล้านนาผูกพันอยู่กับพุทธศาสนา ซึ่งจะเห็นได้จากการดำเนินชีวิต และสถาบันทางศาสนาในชุมชน รวมทั้งระบบหัววัด ซึ่งมีการรวมกลุ่มของวัดต่างๆ ไม่ว่าจะใกล้หรือไกลกัน และคนในชุมชนหนึ่งชักชวนคนอีกชุมชนหนึ่งมาทำบุญที่วัดของตน เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์กัน

ขณะที่พุทธศาสนามีส่วนสัมพันธ์กับชีวิตของคนเมืองอย่างลึกซึ้ง แต่ความเชื่อดั้งเดิมเรื่องผีปู้ย่าและผีเสื้อเมือง ผีเจ้าเมืองก็มีปะปนอยู่ จนแยกกันไม่ออก ชาวล้านนาสามารถนำทั้งสองอย่างมาผสมผสานกันได้ อย่างกลมกลืน ในงานพิธีและประเพณีต่างๆ ซึ่งจะพบได้ในปัจจุบัน ประเพณีและงานพิธีที่สำคัญในรอบปีของชาวเชียงใหม่มีอยู่มากมาย อาทิ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีเข้าอินทขิล ประเพณี ลอยโคมลอยโขมด ประเพณีสร้างน้ำพระธาตุจอมทอง และพิธีเลี้ยงผีปู้และย่า ซึ่งประเพณีล้านนามีประวัติที่ยาวนานสืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่น ชาวล้านนาจะให้ความสำคัญกับประเพณีทางศาสนาเพราะเชื่อว่าอานิสงค์จากการทำบุญจะส่งผลดีต่อตนเองและครอบครัว

สังคมปัจจุบันมีความก้าวหน้าและความทันสมัยมากขึ้น สิ่งเหล่านี้จึงส่งผลกระทบต่อประเพณีของล้านนาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางต่างๆ เช่น ด้านพิธีกรรมจากเมื่อก่อนที่ขั้นตอนการทำอย่างละเอียดเพราะทุกคนจะให้ความสำคัญกับพิธีกรรมที่เป็นความเชื่อมาตั้งแต่ดั้งเดิมของบรรพบุรุษ แต่ยุคปัจจุบันขั้นตอนเหล่านี้ได้ถูกเลือนลางหายไปเพราะเห็นว่าเทคโนโลยีมีความทันสมัย จึงนำเข้ามาช่วยเพื่อให้ประหยัดเวลาในการทำ โดยไม่คำนึงถึงความ เป็นล้านนาที่ทำกันอย่างต่อเนื่อง ความเป็นเอกลักษณ์ของล้านนานั้นวันยิ่งจะสูญหายไป คนรุ่นใหม่ก็จะไม่รู้จักประเพณีที่เก่าแก่ของล้านนาแล้วอย่างนี้ความงาม ความเป็นอัตลักษณ์ของล้านนาที่ถูกสร้างขึ้นก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ส่งผลให้พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย

พิธีกรรมการอบรมสมโภชพระพุทธรูปในปัจจุบันก็เกิดการเปลี่ยนแปลงต่างจากในอดีตอย่างมาก แต่ก็ยังหลงเหลือความเป็นล้านนาไว้บางส่วน สิทธิการิยะ โบราณจารย์ปราชญ์เจ้าว่าด้วยเรื่อง อบรมสมโภช

พระพุทธรูป ตามแบบโบราณล้านนาไทย การจำลองบรมสมโภชพระพุทธรูปเจ้าปิมปา จะเป็นองค์เล็ก องค์ใหญ่ จะสร้างใหม่ หรือจะเป็นของเก่า รวมทั้งพระบรมธาตุเจ้าเจดีย์ ให้มีศรีเทขานุภาพศักดิ์สิทธิ์วิมูลเจริณรุ่งเรืองสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา และเป็นสิริมงคลแก่ผู้มาบูชากราบไหว้ ให้ปิดกวาดทำความสะอาดสถานที่ให้เรียบร้อย (บริเวณพิธีให้ล้อมรั้วชั่วคราว ปักฉัตรเงินฉัตรทอง) ปลูกต้นกล้วย ต้นอ้อย ปักช่อ - ตุง แขนงประทีปโคมไฟ ทำจิตใจให้สะอาดผ่องแผ้วปราศจากมลทินทั้งปวง จัดให้มีการทำบุญตักบาตร ให้ทานรักษาศีล ปฏิบัติธรรม ฟังเทศน์ และสวดเบิก

ส่วนปัจจุบัน (อนุกุล ศิริพันธ์ : ๒๕๕๕) กล่าวว่าการอบรมพระเจ้า หรือ การอบรมสมโภชพระเจ้า ซึ่งบางแห่งเรียกว่า การบวชพระเจ้า หรือ ไชตาพระเจ้า คือ การทำพิธีพุทธาภิเษกหรือเบิก พระเนตรพระพุทธรูป จะเป็น การอบรมสมโภชพุทธรูปสร้างเสร็จแล้วหรืออาจมีการนำพุทธรูปเก่ามาทาพิธีใหม่ก็ได้ วิธีอบรมสมโภชพระพุทธรูป หรือจัดขึ้นในพิธีสงฆ์หรือที่เรียกว่า งานประเพณี เป็นพิธีที่จัดทาขึ้นเพื่อให้พระพุทธรูป ซึ่งเป็นวัตถุ แทนรูปพระพุทธเจ้าเกิดความศักดิ์สิทธิ์ และหากวัดจัดงานฉลองวัตถุ เช่น ศาลาหรือกุฏิวิหารและจัดการอบรมสมโภชพระพุทธรูปด้วยแล้ว ในวันนี้จะมีการถวายทานถาวรวัตถุ เช่น ศาลาหรือกุฏิวิหารและจัดการอบรมสมโภชพระพุทธรูปด้วยแล้ว ในวันนี้จะมีการถวายทานถาวรวัตถุดังกล่าวเป็นของสงฆ์ต่อไปด้วยอันเป็นที่พึงทางใจแก่ประชาชนต่อไป

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ความเปลี่ยนแปลงทางพิธีกรรมเกิดจากสังคมเป็นตัวกำหนด สิ่ง ที่เก่าแก่มักจะเป็นสิ่งที่มีค่าต่อมนุษย์เรามากที่สุด เชื่อในสิ่งที่ดีแล้วชีวิตของเราจะมีแต่ความสุข การทำกุศลพิธี เป็นเรื่องพิธีกรรมต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องการอบรม ความดีงามทางพระพุทธ ศาสนาเฉพาะตัวบุคคล คือ เรื่องสร้างความคิดแก่ตนทางพระพุทธศาสนา การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ คือ การประกาศตนของผู้แสดงว่า เป็นผู้รับนับถือ พระพุทธเจ้าเป็นของตน เป็นการแสดงตนให้ปรากฏว่ายอมรับนับถือพระพุทธศาสนาประจำชีวิต ของตนนั่นเอง สมเด็จพระมหาสมณอย่างสูง ให้ปรากฏเช่นในบัดนี้ กราบด้วย เบญจางคประดิษฐ์ ทานว่าใช้ได้ ทำข้อหลัง ดูเหมือน เพียงได้รับความรับรองว่าเป็นผู้นับถือ การที่เราศรัทธาเลื่อมใสในพระรัตนตรัย คือ พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ประกาศ ตนเป็นพุทธมามกะ คือรับว่า พระพุทธเจ้าเป็นที่เคารพนับถืออย่างสูงสุดของตน

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงศึกษาการเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมการอบรมสมโภชพระพุทธรูป โดยได้เลือกศึกษาวัดสัมปโลย เพราะเป็นวัดที่เก่าแก่มีการสร้างพระพุทธรูปขึ้นใหม่และมีการจัดพิธีกรรมการอบรมสมโภชพระพุทธรูปกันมาอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้นผู้วิจัยได้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้น จากการที่คนส่วนใหญ่ไม่ให้ความสำคัญกับพิธีกรรมเก่าแก่ของล้านนา และอยากให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางพิธีกรรมว่าจากอดีตสู่ปัจจุบันมีความแตกต่างกันในลักษณะรูปแบบไหน ประชาชนจะเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ความเป็นล้านนาที่สืบกันมาอย่างช้านาน เพื่อให้สิ่งเหล่านี้ได้อยู่คู่กับล้านนาของเราสืบต่อไป

๒. โจทย์วิจัยและคำถามวิจัย

๒.๑ โจทย์วิจัย

การเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมการอบรมสมโภชพระพุทธรูป : กรณีศึกษาวัดส้มป่อย ตำบลมะขุนหวาน อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

๒.๒ คำถามวิจัย

พิธีกรรมการอบรมสมโภชพระพุทธรูปมีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะรูปแบบใด

๓. วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาพิธีกรรมอบรมสมโภชพระพุทธรูปของล้านนา

๒. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมอบรมสมโภชพระพุทธรูป : กรณีศึกษาวัดส้มป่อย ตำบลมะขุนหวาน อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

๔. ขอบเขตการวิจัย

๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาจากพิธีกรรมอบรมสมโภชพระพุทธรูป ณ มณฑลพิธีวัดส้มป่อย อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่

๕. สมมุติฐาน

การเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมอบรมสมโภชพระพุทธรูปมีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต

๖. นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

พระครูสิริสุตาทิมนต์ (๒๕๔๗) ให้ความหมาย อบรมสมโภช เป็นพิธีกรรมทางล้านนา หรือที่พระสงฆ์ เรียกว่าพิธีเจริญพระพุทธรูป (สวดมนต์ตัน) เพื่อสร้างความศรัทธาแก่พระพุทธรูปที่ทำการสร้างขึ้นใหม่ ให้ความน่าเลื่อมใสและนำศรัทธาที่ยึดเหนี่ยวจิตใจศรัทธาประชาชน

พระครูสถิตจิตตสังวร (๒๕๔๕) ให้ความหมายพระพุทธรูป หมายถึงรูปที่สร้างขึ้นแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อกราบไหว้บูชา อาจใช้การแกะสลักจากวัสดุต่างๆ เช่น ศิลา งาม ไม้ หรือวัสดุอื่นๆ นอกจากนี้ยัง อาจใช้การปั้นหรือหล่อด้วยโลหะก็ได้ โดยทั่วไป คำว่า พระพุทธรูปมักจะหมายถึง รูปขนาดใหญ่พอที่จะวางบูชาได้ สำหรับรูปขนาดเล็กมักจะเรียกว่า พระเครื่อง อย่างไรก็ตาม ทั้งสองแบบสามารถเรียกว่า พระพุทธรูป ได้เช่นกัน

อุดม รุ่งเรืองศรี (๒๕๓๔) ให้ความหมายพิธีกรรม หมายถึง การบูชา, แบบอย่างหรือแบบแผนต่าง ๆ ที่ปฏิบัติใน ทางศาสนา

นพรัตน์ เบญจวัฒน์นันท์ (๒๕๕๕) ให้ความหมายวัดส้มป่อย หมายถึง ชื่อวัดที่มีพระภิกษุสงฆ์จำพรรษา สังกัดการปกครองคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย

๗. การทบทวนวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

(อนุกุล ศิริพันธ์ : ๒๕๕๕) **ศึกษาการอบรมสมโภชพระพุทธรูป** กล่าวว่าการอบรมพระเจ้า หรือ การอบรมสมโภชพระเจ้า ซึ่งบางแห่งเรียกว่า การบวชพระเจ้า หรือ ไชตาพระเจ้า คือ การทำพิธีพุทธาภิเษกหรือเบิกพระเนตรพระพุทธรูป จะเป็นการอบรมสมโภชพุทธรูปสร้างเสร็จแล้วหรืออาจมีการนำพุทธรูปเก่ามาทำพิธีใหม่ก็ได้ วิธีอบรมสมโภชพระพุทธรูป หรือจัดขึ้นในพิธีสงฆ์หรือที่เรียกว่า งานประเพณี เป็นพิธีที่จัดทาขึ้นเพื่อทำให้พระพุทธรูป ซึ่งเป็นวัตถุแทนรูปพระพุทธรูปเกิดความศักดิ์สิทธิ์ และหากวัดจัดงานฉลองวัตถุ เช่น ศาลาหรือกุฏิวิหารและจัดการอบรมสมโภชพระพุทธรูปด้วยแล้ว ในวันนี้จะมีการถวายทานถาวรวัตถุ เช่น ศาลาหรือกุฏิวิหารและจัดการอบรมสมโภชพระพุทธรูปด้วยแล้ว ในวันนี้จะมีการถวายทานถาวรวัตถุดังกล่าวเป็นของสงฆ์ต่อไปด้วยอันเป็นที่พึงทงใจแก่ประชาชนต่อไป

(พระครูสิริสุตาทิมณฑ : ๒๕๔๗) **ศึกษาการวิเคราะห์วรรณกรรมที่ใช้ในพิธีพุทธาภิเษกแบบล้านนา** พบว่า วรรณกรรมที่ใช้ในพิธีพุทธาภิเษก คือการแสดงแก่นแท้ของพระศาสนาในรูปแบบของวาทกรรม เพื่อประกาศองค์คุณของพระศาสดา ด้วยการเล่าเรื่องของพระพุทธเจ้าตั้งแต่แรกบำเพ็ญพระบารมีมาจนกระทั่งได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า รวมทั้งหลักพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ และสังฆธรรมอันเป็นแนวทางแห่งการตรัสรู้ซึ่งแทรกอยู่ในบทสวด บทเทศน์ กาพย์ และคาถา โดยสื่อผ่านพิธีกรรมพุทธาภิเษก ที่มีทั้งการเทศน์การสวดของบวรพรพชิต ท่ามกลางบรรยากาศของพิธีกรรมที่ตกแต่งอย่างงดงามอลังการ เพื่ออาราธนาพระพุทธรูปคุณและความศักดิ์สิทธิ์เข้ามาบรรจุในพระพุทธรูป สำหรับเป็นที่เคารพสักการบูชาของพุทธศาสนิกชนสืบต่อไป

๘. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ประโยชน์ด้านความรู้

- ทราบถึงรูปแบบพิธีกรรมอบรมสมโภชพระพุทธรูปของล้านนา
- ได้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมอบรมสมโภชพระพุทธรูปของล้านนา

๙. ระเบียบวิธีวิจัย

๑. ชั้นศึกษาและรวบรวมข้อมูล

ศึกษาเอกสาร หนังสือ วิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมการอบรมสมโภชพระพุทธรูป

๒. ชั้นศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล

การเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมการอบรมสมโภชพระพุทธรูปของวัดสัมป๋อย

๓. การสรุปและการแปลผลข้อมูล

สรุปผลและเสนอผลการวิเคราะห์แบบพรรณนาวิเคราะห์

๑๐. ระยะเวลาที่ทำการวิจัย -

๑๑.งบประมาณของโครงการวิจัย -

๑๒. เอกสารอ้างอิง

พระครูประจักษ์พัฒนคุณ (ถนอม ฐิตยุโง) . ๒๕๓๗. ได้ศึกษารวบรวมเรื่องสูตรมนต์ สสูตรเบิกพระเนตร สมโภชพระพุทธรูป ฯลฯ . เชียงใหม่

พระครูสิทธิวิระเวช (สิงห์คำ กณจโน) . ๒๕๓๓ . พิธีกรรมล้านนาไทย . เชียงใหม่ : เชียงใหม่

๑๓. การเชื่อมโยงกับผู้ทรงคุณวุฒิ

พระมหาจรัญ จิตตสัโร เจ้าคณะตำบลมะขุนหวานเขต ๑ เจ้าอาวาสวัดมะขุนหวาน ผู้เชี่ยวชาญด้านพิธีกรรมอบรมสมโภชพระพุทธรูป

พระปลัดอนุรักษ์ ธมมาภินนโท เลขานุการเจ้าคณะตำบลมะขามหลวงเขต ๒ เจ้าอาวาสวัดป่าจู้ ผู้เชี่ยวชาญด้านลำดับพิธีการอบรมสมโภชพระพุทธรูป

พระครูอดุลย์สีลิตดี เจ้าอาวาสวัดธาตุคำ ตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้เชี่ยวชาญด้านพิธีกรรมล้านนา

๑๓. ประวัตินักวิจัย

ชื่อ – นามสกุล: นายภวัต ณ สิงห์ทร

ภูมิลำเนาเดิม: ๒๕/๑ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลยุหว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

ประวัติการศึกษา: - พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย
- ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
- มัธยมศึกษา (ม.๖) โรงเรียนธรรมราชาศึกษา จังหวัดเชียงใหม่

ประวัติการทำงาน: - พนักงานราชการครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านห้วยหอย อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่
- พนักงานราชการครูโรงเรียนบ้านใหม่สรรค์ อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่
- พนักงานราชการครูโรงเรียนวัดทุ่งศาลา อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่

ปัจจุบันทำงาน: นักวิชาการศึกษา สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ที่อยู่อาศัยปัจจุบัน: ๓๔๙/๒๓ หมู่ที่ ๕ ตำบลสันผักหวาน อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

โทรศัพท์: ๐๙ ๔๒๕๑ ๘๒๒๗